

Tapani Hietaniemi, Tero Karasjärvi, Ossi Kokkonen, Tuomas M.S. Lehtonen, Janne Malkki, Jouko Nurmiainen, Mikko Piippo, Matti Sadeniemi (1997): *Feodalismi. Uuden ajan käsite, keskiajan ilmiö, maailmanhistorian kategoria*. Vastapaino, Tampere. 382 s.

Muodolliselta kannalta kirjaan ei juuri ole negatiivista huomauttamista. Se on selkeää tekstiä, kuten historioitsijoiden tekstit yleensäkin, myös teoreettisten ja käsitehistoriallisten artikkeleiden osalta, ja kaikki artikkelit ovat viimeisteltyjä uutteran tutkimuksen hedelmiä. Ongelmana on kuitenkin se, miten tämä kirja pitäisi valtio-opilliselta kannalta arvioida. Sitä ei selvästikään ole suunnattu muille kuin toisille historioitsijoille, huolimatta siitä, että se on kaupallisen kustantajan periaatteessa avoimelle yleisölle julkaisema. Jos satunnainen politologi haluaisi aikataulunsa puitteissa lukea *yhden* kirjan verestääkseen historiantuntemustaan ja tarkentaakseen näkemyksiään feodalismien käsitteestä, niin olisiko tämä paras kirja siihen tarkoitukseen? Ehkäpä ei. Vaikka feodalismista oppiikin paljon, niin sivumäärään suhteutettuna ajankäytön hyötysuhde ei nouse kovin korkeaksi.

Siihen on kaksi selvää syytä. Ensimmäinen liittyy kirjoittajien organisoitumistapaan. He ovat kiitettävästi sisäistäneet tutkimuskohteensa, romahduttaneet toimittajavaltaisen absolutismin, toimien kuin joukko vapaita tutkijaritareita löyhänä sääntökuntana yhteisen kulttuuripiirin sisällä niin, että kullekin on oma läänitys kirjoitettavaksi, ja suuremmille mahtimiehille useampikin. Tämä on sekä hyödyllinen että miellyttävä tapa organisoida praktikumeja, opintopiirejä ja tutkimusryhmiä (s. 5), mutta lopputuloksena syntyneessä kollektiivimonografiassa (s. 6) ongelmana meidän oppimattomien talonpoikien, jotka tästä verorahaa maksamme ja otsamme hiessä näitä vajaata 400 sivua luemme, kannalta on, että teoksesta puuttuu monografialle ominainen jänteisyys ja tekstimassan määrälle ei periaatteessa liene ollut ylärajaa. Vaikka artikkelit eivät tasoltaan toki ollenkaan ole huonoja, niin useimmissa pyörii kerta toisensa jälkeen sama feodaalitutkimuksen peruskirjasto Marc Blochista ja Max Weberistä Susan Reynoldsiin. Varsinaista arkistoihin perustuvaa elävöittävää uutta tutkimusta ei ole, vaan asetelmana on aina se mitä muut historioitsijat milloinkin ovat mistäkin sanoneet, ja mikä tässä korpuksessa kutakin kirjoittajaa on kiinnostanut.

Koska kaikki artikkelit on kannattanut julkaista ainakin jossakin, olisi voitu ajatella julkaisustrategiaa, missä ritarillisen vapauden hedelmät olisi julkaistu nykymuodossa Helsingin yliopiston historianlaitoksen omassa sarjassa historioitsijoiden ammattikuntaa varten. Vastapainoa varten olisi valittu suvereeni, joka olisi väkivalloin veistänyt kirveellään tavarasta puolet pois ja toimittanut n. 200 sivuisen tiukan teoksen, missä olisi voinut keskittyä lyhyemmin

feodalismin käsitehistoriaan, syvemmin feodaalisiin yhteiskuntiin Euroopassa, ja lyhyesti feodalismikäsitteen käyttöön muualla maailmassa.

Toinen, valtio-opin kannalta huomattavasti mielenkiintoisempi ongelma liittyy teoksen maailmanpoliittisiin piirteisiin. En tiedä missä määrin kirjoittajat itse hyväksyvät tällaisen näkökulman - tekstissä vilahtaa myyttinen "epäpoliittisten historiantutkijoiden" käsite (s. 324) - mutta koska kaikki historian kirjoittaminen liittyy niin keskeisesti poliittisten yksiköiden identiteettikysymyksiin, ei tällaisia mytologisia olioita valtio-opilliselta kannalta ole olemassa. Historiantutkija on siis eräs poliittisen toimijan perustyypeistä. Tältä kannalta teoksen olennaisimmaksi ja tärkeimmäksi peruskysymykseksi tiivistyy asetelma, joka selkokielellä voitaisiin lausua näin: kuinka kirjoittaa historiaa maailmantilanteessa, missä Eurooppa yhdentyy ja Suomikin tekee parhaansa lojaalien valtionyliopistojensa tukemana, mutta missä Edward Saidin *Orientalismin* [1978], Martin Bernalin *Black Athenan* [1987], Samir Aminin *Eurocentrismin* [1988], Lewisin ja Wigenin *The Myth of Continentsin* (1997), Andre Gunder Frankin *Re-Orientin* (1998), ja lukuisten muiden vastaavien teosten julkaisemisen jälkeen Euroopalle on vaikeaa luoda kunniakasta itseidentiteettiä perinteisiä 1800-luvun strategioita käyttämällä. Tämä asetelma on keskeisessä osassa myös nykyisessä valtio-opillisessa tutkimuksessa, ja on mielenkiintoista nähdä miten naapuritieteessä ongelman kanssa painitaan.

Feodalismi-kirja repeää raa'asti kahtia kuin härkien vetämänä. Kirjalla on esimerkiksi kaksi *de facto* johdantoa ja kaksi hyvin erilaista loppulukua, joista ongelman syvyyden voi lukea. Samoin kirjalla on kaksi eri nimeä; kansissa nimi Feodalismi esiintyy japanilaisissa lainausmerkeissä, mutta nimilehdellä ilman niitä.

Yksi tapa on kiertää ongelma ja pitää henkilökohtainen kirjasto kapea-alaisena. Orientalistiseen suur-eurooppalaiseen ideologiaan kuuluu konstruoida puhtaita eurooppalaisia essentioita, joiden avulla Euroopan erikoislaatuisuus ja sen *Sonderweg* maailman hallitsijaksi voidaan perustella. Feodalismi on yksi näistä traditionaalisista essentioista. Kirja paikantaa feodalismin syvimmän olemuksen maantieteellisesti Reinin ja Loiren väliin, sekä ajallisesti vuosien 900-1200 väliin (s. 9-10). Muualla Euroopassa feodalismia ei tarkkaan ottaen ollutkaan, eikä ehkä edes täällä ajallisessa ja paikallisessa keskuksessaankaan, koska uusimman tutkimuksen mukaan sieltä ei yllättävästi löydykään oletetun kaltaisia läänitys- ja vasallisuhteita (s. 56). Eräänlaisena ideaalityyppinä feodalismi kuitenkin jää - kuin ihmeen kautta - henkiin sitä korvaamaan ehdotetun löyhemmän feodaalinen yhteiskunta -termin sisään, ja sellaisena sitä pitkin kirja käytetään.

Mitä essentialla poliittisessä ideologiassa tehdään? Yksi tapa on käyttää sitä eräänlaisena alkusynnyn argumenttina, niin että voimme Jouko Nurmiaisen tapaan johtaa Euroopan myöhemmän suuruuden suoraan siitä. Feodalismiin perustuu hänen mukaansa se, että

eurooppalaisuus onnistui "kehittämään sellaisia vertaansa vailla olevia valtatekniikoita, että muu maailma joutui vähitellen alistumaan" (s. 332), ja se taas mahdollisti "kulttuurimme ennennäkemättömän ekspansion ympäri maailman" (ibid.). Teksti on kuin 1800-luvun lopulta; Eurooppahan on ollut kontraktiovaiheessa jo koko tämän vuosisadan, minkä historioitsijakin tietänee, mutta Euroopan Unionin syntyminen ilmeisesti pakottaa vanhojen argumenttien uudelleen lämmittelyyn. Miten muuten on ymmärrettävissä seuraavanlainen lause: "Vaikkei olekaan syytä olettaa, että esimerkiksi läänitykset ja vasallius olisivat suoranaisesti uudenlaisen, vitaalisen ja ekspansiivisen eurooppalaisuuden takana, ei yhteiskunnan feodaalisuudenkaan merkitystä pidä vähätellä" (s. 334). Lause on epälooginen. Jos syytä ei ole, niin niitä ei ole, mutta olettaa Nurminen kuitenkin selvästi haluaa, ja reippaasti niin tekee: "Feodaalinen yhteiskunta näyttäytyy tänään eurooppalaisena (kurs. alkuperäisessä) yhteiskuntana, jonka hahmottaminen auttaa ymmärtämään paremmin myös maanosamme nykyisyyttä" (s. 331). Miten tämä oikein pitäisi ymmärtää? Jos Euroopan ekspansiivisuus perustuu feodalismien essentialle ja nimenomaan tekee meistä eurooppalaisia, niin pitäisikö meidän refeodalisoida itsemme, jotta siirtyisimme lähemmäs sisintä olemustamme ja voisimme eurooppalaisina re-expansoitua uudelleen kautta maailman? Onko tämä historioitsijan kannanotto eurooppalaiseen ulkopolitiikkaan, hyvinvointivaltion purkamiseen yms. kysymyksiin? Vai eikö ole? Tämä jää epäselväksi.

Argumentti on tietysti myös maailmanhistoriallisesti virheellinen. Voisimme mieluummin ajatella tulkintaa, jonka mukaan epäpuhtaan feodalismien jälkeen seurasi muutamia vuosisatoja eurooppalaista despotiaa, ja tarvittiin mm. korealaisista kirjanpainotaitoa, kiinalaisia tuliaseita, intialaista matematiikkaa ja arabialaista maantiedettä ennen kuin Eurooppa ekspansoitui ympäri maailman. Voisimme myös ajatella olevan eurooppalaisten intellektuaalisen tason vähättelyä, jos katsomme, etteivät he osanneet ottaa oppia arabien ja turkkilaisten taidokkaasta tavasta rakentaa imperiumeja, vaikka niin kovin läheltä pääsivät toimintaa seuraamaan.

Alkusyntyargumentoinnin lisäksi essentioilla voidaan tehdä statuserotteluja. Niin sanotulla vertailevalla tutkimuksella, jonka Max Weber täydellisti, voidaan osoittaa että muualla ei olla kyetty feodaalisen essentian tasoihin saavutuksiin. Niin saamme jälleen kerran lukea että esim. Venäjällä, islamilaisessa maailmassa, Kiinassa, tai Thaimaassa ei esiintynyt Länsi-Euroopan kaltaista puhdasta feodalismia. Se, että sitä ei esiintynyt edes Länsi-Euroopassa kuin pienellä maantieteellisellä alueella epävarmasti konstruoituna ideaalityyppinä ei ole näissä vertailuissa olennaista.

Mielenkiintoisesti feodalismia silti löytyykin Japanista, vieläpä mahdollisesti puhtaampana kuin Euroopasta, ja pidemmiltä aikajaksoilta. Kuinka tässä näin kävi? Lukija epäilee, että asia saattaa liittyä Fukuzawa Yukichin 1883 esittämään toimintaohjelmaan, jonka mukaan Japanin pitäisi lähteä Aasiasta ja siirtyä Eurooppaan (*datsu-A ny -Ō*), ja siihen että

Alfred Thayer Mahan vuonna 1900 adoptoi Japanin eurooppalaisen yhteisön jäseneksi. Ja lopulta siihen, että Japani on koko 1900-luvun pärjännyt yhtä hyvin tai paremmin kuin eurooppalaiset valtiot maailmanpolitiikassa ja -taloudessa. Feodalismi essentianahan on kunnianimitys, joten sen liittäminen menestyneeseen adoptoituun veljeen on luonnollista.

Jos todella haluttaisiin tutkia muun maailman "kykyä" saavuttaa jossakin historiansa vaiheessa puhtaan feodalismien taso, niin metodologia pitäisi sovittaa pyrkimyksiä vastaavaksi. Pitäisi etsiä riittävän pieniä maantieteellisiä yksiköitä (ei mitään islamin, Intian tai Kiinan kaltaisia sivilisaatioita) ja riittävän lyhyitä ajanjaksoja (eikä nopeita laukkoja halki vuosisatojen), sekä soveltaa puhtaan feodalismien käsitettä yhtä joustavasti kuin Euroopan osalta tehdään, enkä epäile etteikö alkaisi tapahtua. Ei ole niin etteikö ongelmaa tiedostettaisi, ainakin ohimennen (s. 272), mutta tiedostusta vain ei siirretä käytäntöön. Traditio painaa. Mutta mitäpä merkitystä tällaisella eurooppalaisia standardeja lähtökohtanaan käyttävällä tutkimusasettelulla enää olisi. Parempi jos se jätetään tekemättä.

Suhtaudun silti sympaattisesti Tapani Hietaniemen ja Tero Karasjärven projektiin, missä maailmaa yritetään tutkia tasa-arvoisesti, antamatta eurooppalaisen pejoratiivisen käsitehistorian sitoa tutkijan käsiä alusta pitäen valmiiksi muotoiltuihin lopputuloksiin (s. 251-267). Yritän itse tulla toimeen täysin saman ongelman kanssa. Mitä on siis tehtävä? Hietaniemi omassa päätösluvussaan ehdottaa luopumista tykkänään feodalismi-termistä maailmanhistoriallisena kategoriana ja feodaalinen yhteiskunta -termin rajoittamista koskemaan vain Länsi-Euroopan erityistien hahmotteluja (s. 345). Max Weberin teoksista hän löytäisi niiden sijaan käyttökelpoisempia teoreettisia välineitä (s. 210).

Minä kantaisin weberitkin hyllyyn, jonnekin syrjemmälle. En siksi, ettenkö pitäisi häntä historian tutkimuksen, politologian tai sosiologian kannalta nerokkaana teoreetikkona. Vaan siksi, että tämä nerokkuus yhdistyy kaikkialla metodologisesti suur-eurooppalaisen ideologian argumentointiin ja hänen käsitteistöön on vaikea puhdistaa siitä. On neroja jätetty pölyyntymään ennenkin. Niin vain tehdään. Lopettaisin myös puhumisen erityisteistä. Ei ole mitään uutta siinä, että levittää sotilaallisesti ja taloudellisesti vahvana periodinaan kulttuuriaan kautta senhetkisen *ekumenen*; se on tapahtunut jo monta kertaa maailmanhistoriassa, ja tapahtunee jatkossakin, kunnes ihmiskunnan historia päättyy. Sen sijaan tutkija voisi opetella yhtä tai paria niistä kaikista mahdollisista kielistä, joihin esipuheessa viitataan (s. 6), mutta jotka eivät teoksessa vielä kovin painokkaasti näy, tehdä perustutkimusta niillä muutaman vuoden ja palata sen jälkeen Euroopan tutkimiseen, mikäli se vielä kiinnostaa. Kuten Hietaniemi osuvasti sanoo: "Kukaan ei voi todella tietää, millaista sisällä oleminen on, ellei ole koskaan käynyt ulkona!" (s. 37). Tämä on tietysti hyvin työlästä, mutta tällainen työ vapauttaa.

PEKKA KORHONEN